

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 38.

Lördagen den 15 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 426, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 427, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion om visst tillägg till lagen om val till riksdagen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 15, av herr *Holmbäck*, hade hemställts, att riksdagen för sin del ville antaga i motionen infört förslag till lag om tillägg till lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anfört bland annat:

»I den nu förevarande motionen II:15 föreslås införande av bestämmelser om fakultativt begagnande av spaltad valsedel vid höstens ordinarie andrakammarval i syfte att underlätta begagnandet av gemensamma listor vid dessa val. Enligt utskottets mening kan det emellertid icke vara lämpligt, att en sådan speciell lag, gällande för ett enda valtillfälle, beslutas som komplement till lagen om val till riksdagen. Däremot anser utskottet avgörande skäl kunna anföras för en sådan ändring i själva vallagen att möjlighet öppnas för begagnande av spaltad valsedel — jämsides med den nu föreskrivna — vid andrakammarval överhuvud taget i syfte att skapa bättre förutsättningar för samverkan mellan skilda meningsriktningar. Genom en sådan ändring vinnes också närmare överensstämmelse beträffande valsedlarna för andrakammarvalen, förstakammarvalen och valen till kommunala korporationer.»

Utskottet hade därefter hemställt, att riksdagen för sin del måtte antaga i utlåtandet infört förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

2) att motionen II:15 måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

I det av utskottet framställda lagförslaget var 59 § tredje stycket så lydande:

Valsedel skall upptaga namnen antingen i en följd, det ena under det andra, eller ock på sätt formulär 2 vid denna lag utvisar. — I förra fallet må nam-

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)
 nen å valsedeln vara högst två utöver det antal riksdagsmän valet avser. Namnen gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån de därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare för avgången riksdagsman. — I senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst två namn utöver det antal riksdagsmän valet avser. Dessa namn skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva riksdagsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare. För efterträdarevalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Gustaf Adolf Björkman, Karl Bodin, Anders Andersson* och *Lindskog* inom utskottet yrkat, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag skall redan inledningsvis be att få nämna, att jag kommer att yrka bifall till de fyra reservanternas hemställan, det vill säga den reservation, som är avgiven av mig, herrar Anders Andersson och Bodin från denna kammare samt av herr Lindskog från andra kammaren. Vår hemställan går ut på avslag på konstitutionsutskottets utlåtande, som utmynnar i ett yrkande om bifall till motionen och ett särskilt förslag om beredande av möjlighet att använda spaltade valsedlar.

Jag vill redan från början säga, att när vi nu yrka avslag på detta förslag, göra vi icke detta därför att vi anse, att man icke bör bereda möjlighet till användning av spaltade valsedlar vid andrakammarvalen, utan därför att vi på grund av skäl, som jag skall be att få närmare ange, äro övertygade om, att denna ändring icke bör genomföras nu.

När konstitutionsutskottet fattade sitt beslut, sipprade detta av någon anledning ut, och det stod i en tidning att den holmbäckska motionen hade blivit tillstyrkt. Om förslaget skulle bifallas i den utformning, i vilket det framkommit på kamrarnas bord, är jag därför övertygad om att det även nu skulle komma att heta, att den holmbäckska motionen bifallits, och jag skall kanske därför något redogöra för förslagets innebörd.

Om vi gå till den holmbäckska motionen, finna vi, att avsikten är, att man vid höstens val skulle få använda spaltad valsedel. Såsom motiv för detta anföres, att de stora politiska partierna borde kunna överenskomma att verka för förrättande av nya val till andra kammaren, när det åter blivit fred i världen. Det val, som kommer att förrättas i höst, skulle därför ha en så att säga provisorisk karaktär. Vid höstens val skulle i de olika valkretsarna partierna, eller de flesta av dem, acceptera status quo i fråga om mandatfördelningen, och man skulle i stor utsträckning gå fram med gemensamma listor, varvid rangordningen mellan de olika kandidaterna skulle få avgöras efter röstsiffrorna vid 1936 års val. Då uppstår emellertid frågan, hur det skall bli, om det dröjer länge med det efterföljande valet. I så fall måste man nämligen räkna med att suppleanter i ganska stor utsträckning kunna komma att behöva rycka in. För att säkerställa, att det för en viss partirepresentant alltid skall finnas en suppleant av samma politiska åskådning, vill motionären, att man vid höstens andrakammarval skall få använda en spaltad valsedel.

Vid debatten i konstitutionsutskottet om denna utgångspunkt, alltså en gemensam lista på grundval av de gamla röstsiffrorna, framställdes det vissa erinringar mot förslaget. Det påpekades bland annat, att även om de stora partiledningarna skulle träffa en sådan överenskommelse, som här förutsättes, skulle det i alla fall finnas stora möjligheter för kupper. Det skulle kunna bli

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)

kupper från enskilda medlemmar i de stora partierna, och särskilt skulle ytterlighetspartierna kunna begagna sig av denna möjlighet, speciellt nu när man på grund av de gemensamma listorna icke skulle kunna räkna med att det skulle bli ett så intresserat deltagande i valet från de stora partiernas väljarkårer. Man behöver ju icke ha någon större kännedom om de valinitierades teknik för att förstå, hur lätt det skulle kunna gå att ordna så, att man röstade med en gemensam vallista, men på suppleantsidan, det vill säga listans högra sida, ströke ut alla motståndarens kandidater, så att man, även om man från motståndarens sida finge in en representant, kunde vara säker på att de egna namnen skulle stå kvar. Det finns många andra möjligheter till kupper, och i varje fall kan man vara säker på att man med denna ordning aldrig skulle kunna få till stånd ett val, som ytterst skulle bli något annat än ett skenval. Ett skenval är väl ej något, som man kan acceptera, utan skall det vara ett val, skall det naturligtvis också vara ett ordentligt val.

När konstitutionsutskottet på detta sätt hade behandlat och tagit ställning till själva utgångspunkten för den holmbäckska motionen, gick utskottet över till att fråga sig: kan det ej tänkas, att det alldeles oberoende av utgångspunkten för den holmbäckska motionen kan finnas något av bestående värde i förslaget? Konstitutionsutskottet kom på så vis fram till att det kunde vara lämpligt att överhuvud taget vid andrakammarvalet skapa bättre förutsättningar för samarbete mellan olika meningsriktningar, och därför har utskottet nu framlagt sitt förslag till ändringar i vissa delar av vallagen. Det är således detta, som är bakgrunden till konstitutionsutskottets förslag.

Utan att på något sätt vilja ställa mig i någon extra oppositionsställning vill jag framhålla, att vi naturligtvis genast insågo, att en reform i denna riktning skulle draga med sig ganska stora ändringar i vallagen. Förslaget till dessa ändringar föreligger nu här i utarbetat skick, och det är ju ej mindre än fem och en halv trycksidor, som behöva införas i vallagen. Nu har man emellertid redan träffat en hel del dispositioner för det val, som skall äga rum i höst. Dessa dispositioner ha i en del fall fortskridit rätt långt, vilket bland annat beror på vad konstitutionsutskottet skrev i april månad, då utskottet behandlade ett annat ärende av liknande slag. Utskottet skrev då, att med hänsyn till de ändringar i vallagen, som utskottet tillstyrkt, samt till de betydande ändringar i samma lag, som genomförts efter det senast förrättade andrakammarvalet, ville utskottet framhålla det önskvärda i att de författningar och anvisningar angående val till riksdagens andra kammare, vilka utges genom justitiedepartementets försorg före varje andrakammarval, måtte upptaga lagen i gällande lydelse i år och måtte utkomma snarast möjligt. Det finns en kungörelse utfärdad i slutet av april angående dessa ändringar och deras intagande i vallagen.

Det har således redan utfärdats en författning om ändring i vallagen, och man har låtit utföra ett omfattande tryck, som nu ligger färdigt att användas vid valet i höst. Vallagen skall ju enligt gällande ordning distribueras till alla de valnämndsledamöter, som skola ha hand om valet, och en stor upplaga av vallagen ligger därför redan nu färdig. Jag tror, att det är fråga om 30.000 exemplar.

Man kan kanske invända, att dessa nya ändringar i vallagen, som nu föreslås, ej behöva inpassas direkt i den nya upplagan, utan att de skulle kunna gå ut i form av ett särskilt tillägg. Jag befarar emellertid, att det för den stora massan av valnämndsledamöter ute i landet ej kommer att bli så lätt att läsa vallagen och förstå konsekvenserna av dessa nya ändringar. Det är visserligen sant, att, såsom kammarens ledamöter se, det huvudsakligen är i 59 §, som man företagit de viktigaste ändringarna, medan det andra mera är

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)
konsekvenser av ändringarna i denna paragraf, men i varje fall kan det icke vara så lätt för lekmannen att se, hur det ena eller andra skall inpassas i vart annat.

Härtill kommer emellertid, att valkuverten redan ha tryckts. Någon kanske tycker, att det ej betyder så mycket, att valkuverten redan äro i ordning. Jag vill emellertid erinra om att det en gång för alla fastställts en bestämd storlek på valkuverten vid andrakammarval, bestämd, ej med hänsyn till att där skall ligga större, spaltade valsedlar. Kuverten äro av ett sådant format, att en vanlig enkel vallista precis går in i dem. Få vi en spaltad vallista, behöfdes det betydligt större kuvert, annars får man vika den stora spaltade listan på ett särskilt sätt, för att den skall få rum i de vanliga små valkuverten. De väljare, som ej använda en spaltad lista, ha mindre valsedlar, och detta betyder, att det blir absolut omöjligt att ordna det så, att ej valhemligheten röjes, då man kan se, vilka som använda den spaltade valsedeln och vilka som begagna den andra. Jag har varit med vid ett vanligt kommunalval, där ett parti använde en spaltad valsedel och de andra vanliga valsedlar. Jag försäkrar, att när väljarna kommo med sina olika kuvert i köerna, kunde var och en se, att den och den hade ett tjockt kuvert med en spaltad valsedel och alltså röstade på det och det partiet, under det att en annan kom med ett tunnare kuvert och röstade på ett annat parti. Detta är ej något som bör bagatelliseras. Det är synnerligen viktigt, att vi se till, att valhemligheten bevaras. Jag är övertygad om att med de vanliga små kuverten kommer det absolut att märkas, om en väljare har lagt en spaltad eller en vanlig valsedel i dem. Man har ju redan tryckt omkring åtta miljoner valkuvert, och jag måste för min del hysa allvarliga farhågor för att det skulle kunna uppstå oreda och besvärigheter, om man ej, vilket jag dock ej vill ifrågasätta, tryckte en ny upplaga med större valkuvert.

Jag anser för min del, att dessa synpunkter äro så viktiga, att även om man tycker, att man trots de erinringar i övrigt, som kunna vara förenade med användandet av spaltad valsedel, kanske skulle kunna ta under överbägande, huruvida det vore lämpligt att i en framtid under lugnare förhållanden införa en dylik valsedel, finns det ingen anledning att göra detta nu, när dispositioner redan ha träffats för höstens val under den förutsättningen, att de vallagsbestämmelser skulle gälla, som efter konstitutionsutskottets påpekande om angelägenheten av brådskande handläggning i kungörelseform utfärdades redan i slutet av april månad och som nu föreligga i tryck.

Jag förstår, att det i denna riksdagens sista timme och inför en kammare, som är lika tom som vallokalerna säkerligen komma att bli, om vi få dessa spaltade valsedlar, med den holmbäckska motiveringen icke tjänar mycket till att komma fram med ett yrkande om avslag på utskottsmajoritetens förslag. Jag anser dock, att denna fråga är så pass viktig, att jag hoppas, att kammarens ledamöter noga överbäga, huruvida det ej kunde vara skäl att taga sig ytterligare en betänketid i frågan. Den är icke så viktig, att den ej kan vila, men det kan vara viktigt, att det icke nu fattas ett positivt beslut.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan om avslag på konstitutionsutskottets förslag.

Häri instämde herrar *Anders Andersson, Johan Bernhard Johansson och Karl Bodin.*

Herr Källman: Herr talman! Jag har det intrycket, att konstitutionsutskottets ärade vice ordförande krånglade till denna enkla fråga alldeles i onödan.

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)

Här är det ju endast fråga om att valkorporationerna skola få frihet att välja mellan att använda spaltade valsedlar eller de vanliga valsedlarna. Syftet med förslaget är att få likställighet mellan alla slags val, som det här kan bli fråga om, nämligen valen till andra kammaren, förstakammarvalen och valen till de kommunala korporationerna. Det enda val, vid vilket man enligt nu gällande ordning inte har rätt att använda spaltad valsedel, är ju andrakammarvalet. Utskottet anser, att detta innebär en olägenhet, som man vill avhjälpa, och har därför kommit med det föreliggande förslaget till ändringar särskilt av 59 § vallagen.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att även om den motion, som föranlett konstitutionsutskottets förslag, hänför sig till vad vi kalla tidsläget, är denna fråga dock inte bara ett spørsmål för ögonblicket eller som uppkommit på grund av de förhållanden, som nu råda, utan den har varit aktuell i riksdagen ända sedan år 1930. Då väcktes nämligen en motion med hemställan, att man även vid andrakammarval skulle ha rättighet att använda spaltad valsedel. Konstitutionsutskottet hade redan då starka sympatier för förslaget, men man ville avvakta en kungl. proposition i ärendet. 1932 motionerades det ånyo i frågan, och då hemställde konstitutionsutskottet om skrivelse till Kungl. Maj:t i det syfte, som nu lett till förslag om ändring i vallagen. Emellertid kommo kamrarna att fatta olika beslut, varigenom frågan förföll. I år har, som jag nyss sade, frågan aktualiserats genom de rådande förhållandena, och efter en grundlig omprövning av motionen har konstitutionsutskottet, med hänsyn till allt som förekommit i ärendet under ett decennium, vidgat motionen till att omfatta inte bara andrakammarvalet hösten 1940, utan föreslagit en lagändring, som avses skola bli bestående. I 59 § i vallagen kommer det nu, om utskottets förslag bifalles, att införas den ändringen, att »valsedel skall upptaga namnen antingen i en följd, det ena under det andra, eller ock på sätt formulär 2 vid denna lag utvisar» — formulär 2 utvisar just, hur en spaltad valsedel ser ut.

Det skäl, som herr Björkman nyss anförde, nämligen att det vid samverkan mellan olika meningsriktningar skulle kunna komma till stånd kupper, tycks vara huvudpunkten i reservanternas argumentering mot det föreliggande förslaget. Jag tycker nu för min del inte, att man skulle behöva riskera flera kupper, om man använder spaltade valsedlar, än om man har valsedlar, där namnen stå det ena under det andra. Jag kan därför inte anse, att reservanterna i det avseendet ha anfört något särskilt starkt skäl för sitt avslagsyrkande.

Vad sedan beträffar det som herr Björkman sade om att dispositioner redan i åtskilliga fall träffats för höstens val, är ju detta en sak för sig. Då ha ju vederbörande beslutat att använda det gamla systemet, men det finns ju full frihet för andra, som ännu inte ha vidtagit några dispositioner, att, om de så önska, använda spaltad valsedel. Jag har hört av ledamöterna i utskottet, att man i åtskilliga fall ännu inte har gjort några dispositioner för valet i höst, och jag vet, att det på dessa håll finns många, som tycka, att det är bra, att de nu få rättighet att välja mellan två olika system av valsedlar.

I fråga om de utgivna anvisningarna för valet, vill jag endast konstatera, att vi ju ha sett dem i konstitutionsutskottet. I händelse det föreliggande förslaget till ändring i vallagen bifalles, gälla ju de utfärdade bestämmelserna alltjämt, under förutsättning att man använder den gamla metoden för valsedlarna med namnen det ena efter det andra. Det tillägg av sagda anvisningar, som kan behövas, torde vara tämligen enkelt, och det tarvar inte mycken tid att åstadkomma det.

Beträffande till slut talet om att valhemligheten skulle kunna äventyras,

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)
Förstår jag inte vad herr Björkman egentligen menade med detta, ty valhemligheten kan ju äventyras eller skyddas med vilket system som helst av de två, som man här skall ha att välja på. Jag för min del anser därför, att inte heller detta skäl har någon som helst betydelse. För övrigt var det någon, som viskade till mig alldeles nyss, att inom de olika valdistrikten känner man igen varandra, och det är inte fritt att man ändå ofta vet, hur valmännen rösta.

Jag kan inte, herr talman, finna, att reservanterna ha anfört några starka skäl för sin ståndpunkt. Jag hoppas därför, att första kammaren nu i likhet med andra kammaren skall godtaga det föreliggande förslaget, och jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Härdin: Herr talman! Det har ju tidigare vid denna riksdag vidtagits omfattande åtgärder för att så mycket som möjligt slippa s. k. icke önskvärda element i det offentliga livet. Vi ha ju bland annat antagit en fullmaktslag, som ger Kungl. Maj:t rättighet att upplösa samhällsvådliga sammanslutningar, och senast i går beslöto kamrarna att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att medlemmar av dylika sammanslutningar skulle frångå sina offentliga uppdrag.

Den motion, som ligger till grund för det nu föredragna utskottsutlåtandet, bygger på samma önskan. Motionen kom ju, såsom vi alla veta, ursprungligen till, för att de olika partierna vid innevarande års andrakammarval skulle kunna gå tillsammans med gemensamma listor. Det skulle verkligen vara egendomligt, om riksdagen skulle avslå detta utskottsutlåtande, som bygger på denna motion, även om det inte utmynnar i exakt samma hemställan. Vad som här föreslås anser jag nämligen för min del vara en naturlig väg, om man vill utestänga icke önskvärda element från andra kammaren, ty förslaget innebär ju, att de komma att utestängas redan vid valet.

Jag tror, att de farhågor, som herr Björkman här framförde, äro betydligt överdrivna, och herr Källman har ju för övrigt redan visat, att de i praktiken inte torde komma att spela någon större roll. Vi ha ju haft spaltade valsedlar tidigare både vid landstingsvalen och kommunalvalen, och man har aldrig hört talas om några sådana kupper, som herr Björkman befarade.

Jag anser för min del, att det vore lyckligast, om första kammaren nu liksom tidigare andra kammaren toge utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Herlitz: Herr talman! Endast några ord. Jag ber att få påpeka, att huvudskälet för utskottets ståndpunktstagande är, att det under normala förhållanden kan vara lämpligt att ordna på det sättet, att inom en meningsgrupp, t. ex. ett parti, varje representant har sin personliga suppleant. Jag erinrar om ett sådant praktiskt fall, som att ett parti, vilket har, låt oss säga, både landsbygds- och stadsväljare, kan räkna på att besätta två platser. Det kan då vilja sörja för att om landsbygdsrepresentanten faller bort, han ersättes av en landsbygdsrepresentant och stadsrepresentanten i samma situation av en stadsrepresentant.

Nu erkänner jag gärna, att hur mycket man än kan behjätta detta önskemål i och för sig, naturligtvis vissa olägenheter äro förbundna med att driva igenom ett sådant förslag så här i sista timmen, då valförberedelserna redan hunnit ett stycke på väg. Vi ha dock på den senaste tiden haft erfarenhet av att vidtagna åtgärder mycket hastigt, och jag tror icke, att detta är värre än det vi fått göra på många andra områden.

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)

Utskottets ärade vice ordförande har alldeles bestämt överdrivit en olägenhet av den föreslagna ändringen, nämligen den, att valhemligheten skulle äventyras. Faran därför finnes naturligtvis alltid, då man har ett system, som tillåter antingen spaltade valsedlar eller andra. Där finns alltid risken, att valsedlarna bli större från det ena partiet och mindre från det andra. Den risken finns för resten, vare sig man har den här alternativa metoden eller icke, ty partierna kunna trycka sina valsedlar hur stora och hur små de vilja. Den risken föreligger således alltid. Det av herr Björkman åberopade argumentet kan man sålunda draga fram, ifall man överhuvud taget inte vill ha den här ändringen genomförd, men det kan icke speciellt göras gällande mot att den genomföres just nu.

Olägenheten skulle ju bestå däri, att kuverten redan äro tryckta och att då vi nu ha dem, kommer valhemligheten att bli äventyrad därigenom, att man kan sluta sig till valsedlarnas storlek, när man ser, hur tjockt kuvertet är. Det blir emellertid icke större möjligheter därtill, därför att kuverten äro de små, som vi nu ha färdiggjorda.

Jag vill icke sluta utan att deklarerera, att då jag har varit med om att i riksdagens elfte timme och då valförberedelserna fortskridit så långt, som de ha gjort, driva fram det föreliggande förslaget, har det verkligen varit av det skälet, att jag för min del icke har velat taga på mitt ansvar att tvinga till företagandet av ett grundlagsbrott i ett sådant läge, där ett dylikt kan förebyggas genom en samverkan mellan partierna, som underlättas genom den nu föreslagna lagändringen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **Björkman, Gustaf Adolf**: Herr talman! Här har sagts, att jag kommit med överdrifter och att jag krånglat till saken. Det är långt ifrån överdrifter och tillkrånglingar. Jag har endast samlat ihop de olika invändningar, som ha framförts gentemot både den holmbäckska motionen och utskottets förslag.

Det framgick av den siste ärade talarens anförande, att han hade ett särskilt motiv för att ansluta sig till utskottets förslag. Han ville icke taga på sitt ansvar att framtinga ett grundlagsbrott. Jag för min del har särskilt påpekat, att det på grund av en hel del omständigheter icke är lämpligt att just nu genomföra ifrågavarande lagändring. Sedermera är jag villig att närmare överväga frågan, huruvida spaltad valsedel bör införas eller icke.

Herr **Herlitz**: Herr Björkman, det är *nu* som åtgärden måste vidtagas, om vi skola kunna hindra grundlagsbrott!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björkman, Gustaf Adolf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Ang. användande av spaltad valsedel vid andrakammarval. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 423, till Konungen i anledning av väckt motion om visst tillägg till lagen om val till riksdagen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41.

*Ang.
beredskaps-
stat för
försvars-
väsendet m. m.*

I ilighet med Kungl. Maj:ts i proposition nr 295 gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna vid statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 maj 1940 fogat förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad i utlåtandet anförts fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efter rättelse såsom förskottsstat samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Utskottet vill för sin del tillstyrka, att bemyndigande lämnas till att beredskapsstaten omedelbart fastställas såsom förskottsstat, att lända till efter rättelse först från och med ingången av det nya budgetår, för vilket den är avsedd.

Riksdagen är visserligen i tillfälle att endast kort tid före budgetårsskiftet pröva behovet av en ny beredskapsstat. Utskottet vill dock — i betraktande av det allvarliga tidsläget och de oerhört stora belopp på 1,205 miljoner kronor, som denna beredskapsstat innefattar — förutsätta, att möjlighet beredes riksdagen att inom 30 dagar från och med den tidpunkt, då beredskapsstaten skall lända till efter rättelse, själv utöva kontrollen över till förfogande ställda medel såsom hittills skett. Utskottet har därvid även tagit hänsyn till att beslut ännu icke kunnat fattas i åtskilliga frågor om finansieringen av de stora utgifterna.»

Herr Gustafsson, Per: Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande med den ändringen i motiveringen på sid. 3, att det stycke, som börjar med orden: »Riksdagen är visserligen i tillfälle» och slutar med orden »stora utgifterna», erhåller följande lydelse:

»Riksdagen är visserligen i tillfälle att kort tid före budgetårsskiftet pröva behovet av en ny beredskapsstat, men utskottet har likväl i anslutning till tidigare i samband med beredskapsstatens godkännande angivna villkor samt i betraktande av det allvarliga tidsläget och de oerhört stora belopp på 1,205 miljoner kronor, som beredskapsstaten för försvarsväsendet innefattar, ansett

Ang. beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. (Forts.)

sig böra taga under övervägande huruvida viss bestämd tid från och med den dag, då beredskapsstaten skall lända till efterrättelse, bör fastställas för riksdagens inkallande. Det måste anses vara av vikt, att riksdagen beredes möjlighet att, såsom hittills skett, utöva successiv granskning i fråga om till förfogande ställda medel. Utskottet har därför velat framhålla, att det förutsätter, att, så snart frågorna om finansieringen av de stora utgifterna blivit så förberedda, att de kunna föreläggas den bebådade urtima riksdagen till prövning, riksdagen också beredes tillfälle att fortlöpande få fullgöra denna sin granskning, på sätt förutsatts i den av riksdagen godkända propositionen nr 38 till innevarande års riksdag.»

Denna lydelse har förut antagits av andra kammaren.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmanen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet endast yrkats, av herr *Gustafsson, Per*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att sista stycket därav erhöles följande ändrade lydelse: »Riksdagen är visserligen i tillfälle att kort tid före budgetårsskiftet pröva behovet av en ny beredskapsstat, men utskottet har likväl i anslutning till tidigare i samband med beredskapsstatens godkännande angivna villkor samt i betraktande av det allvarliga tidsläget och de oerhört stora belopp på 1,205 miljoner kronor, som beredskapsstaten för försvarsväsendet innefattar, ansett sig böra taga under övervägande huruvida viss bestämd tid från och med den dag, då beredskapsstaten skall lända till efterrättelse, bör fastställas för riksdagens inkallande. Det måste anses vara av vikt, att riksdagen beredes möjlighet att, såsom hittills skett, utöva successiv granskning i fråga om till förfogande ställda medel. Utskottet har därför velat framhålla, att det förutsätter, att, så snart frågorna om finansieringen av de stora utgifterna blivit så förberedda, att de kunna föreläggas den bebådade urtima riksdagen till prövning, riksdagen också beredes tillfälle att fortlöpande få fullgöra denna sin granskning, på sätt förutsatts i den av riksdagen godkända propositionen nr 38 till innevarande års riksdag.»

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering samt vidare enligt herr *Per Gustafssons* yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens informationsstyrelse för budgetåret 1940/41.

*Anslag till
statens
informations-
styrelse.*

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 229 framlagda förslag och under åberopande av vad utskottet i utlåtandet anfört, hemställt, att riksdagen måtte under tredje huvudtiteln till Statens informationsstyrelse för budgetåret 1940/41 anvisa:

- a) för avlöningar ett förslagsanslag av 300,000 kronor;
- b) för omkostnader ett förslagsanslag av 100,000 kronor.

Herr Wagnsson: Såsom kammarens ledamöter finna, har statsutskottet här uttalat en varning mot en alltför kraftig tillväxt av statens informationsstyrelse. Utskottet framhåller, att det här måste vara fråga om ett av krisen betingat organ, varför största försiktighet är tillräddlig, då det gäller organisationens omfattning och utbyggnad. Utskottet uttalar vidare, att åtskilliga av de uppgifter, som ingå i styrelsens arbete, skulle kunna väsentligen begränsas

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

utan att det statens intresse, som informationsstyrelsen har att tillgodose, därigenom eftersättes.

Jag tror, herr talman, att den här uttalade varningen är synnerligen välbefogad inte blott på det område, som utskottet närmast fäst sig vid, då det talar om den övervakande hand, som informationsstyrelsen försöker hålla över pressen, utan också beträffande informationsstyrelsens verksamhet i övrigt.

Jag vill i detta sammanhang erinra därom, att en av de senaste dagarna ett nytt skott växt ut på denna kristidsinstitution, den s. k. sektionen för kulturell folkberedskap. Denna sektion åsyftar att åstadkomma ett intresse för folkrörelsernas verksamhet, då det gäller att stärka den inre fronten i en kristid och under krigsförhållanden. Jag tror, att det i och för sig är synnerligen välbefogat, att åtgärder vidtagas på detta område, men jag är ganska ängslig för den utveckling, som man här kan skönja. Ty samtidigt som statsmakterna av i och för sig mycket lättförklarliga hänsyn till önskvärdheten att åstadkomma största möjliga besparingar skära ned anslagen till föreläsningsverksamheten, till olika grenar av den frivilliga folkbildningsrörelsen och till nykterhetsorganisationerna, beviljas nya anslag på detta område. Det innebär ju, att man reser hinder för den reguljära folkbildningsverksamheten, medan man söker organisera en ny verksamhet, som delvis syftar till att fullfölja de uppgifter folkbildningsrörelsen har.

Det uppstår även en annan risk genom denna utveckling. Det har för den svenska folkbildningsrörelsen varit en källa till berömmelse, att den stått i stort sett obunden av statsmakterna. Dessa ha utövat en viss kontroll över de medel, som anslagits, de ha likaså sökt kontrollera, att verksamheten hållits uppe vid en viss standard. Nu kommer man kanske, därigenom att informationsstyrelsen övertar en del av folkbildningsrörelsens uppgifter, i den situationen, att statsmakterna på ett eller annat sätt också vilja dirigera studie- och föreläsningsverksamheten inom den frivilliga folkbildningsrörelsen, vilket jag tror på lång sikt kommer att visa sig vara olyckligt.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa, men jag har velat uttala dessa ord för att därmed fästa uppmärksamheten på att man här är inne på en betänklig väg, som kan leda till icke önskvärda konsekvenser.

Herr Lindström: Jag tror, att herr Wagnssons farhågor äro åtskilligt överdrivna. Jag syftar därvid särskilt på vad han har sagt om den kulturektion, som nu håller på att byggas upp inom statens informationsstyrelse. De upplysningar, som statsutskottets vederbörande avdelning har skaffat sig, ge vid handen, att vi här ha att göra med en verksamhet i fullt betryggande former, vilken inte kommer att svälla ut alltför mycket och icke heller kommer att bli något slags statligt propagandainstrument efter mönster från andra håll. En garanti därför ligger i att det är erfarna folkbildningsmän, som stå för arbetet. Det bedrivs i intimaste samarbete med den folkbildningsrörelse, som herr Wagnsson så varmt nitälskar för.

Herr Wagnsson klagade i det sammanhanget över att man knappade in på anslagen till de fria folkbildningsorganisationerna, samtidigt som man nu begär anslag till denna speciella verksamhet. Men detta är väl ganska naturligt i en tid som denna, då inkallelser till försvarsberedskap och annat för stora delar av året dra bort en hel del av de människor, som vanligen syssla med det fria folkbildningsarbetet. Alla dessa kunna ändå inte få tillfälle att utveckla något bildningsarbete inom sina organisationer. Det är väl därför rimligt, att verksamheten lägges om, så att den delvis kan komma även dem till nytta på de platser, där de nu på grund av inkallelserna befinna sig. Även en sådan

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

verksamhet kommer nämligen att ingå i kultursektionens uppgifter, och den verksamheten har redan kommit i gång.

Jag tror sålunda, herr talman, att vi på den punkten icke behöva hysa några farhågor. Utskottet har varit misstänksamt nog, men kommit till ett tillfredsställande resultat vid sina undersökningar av saken.

Herr Wagnsson: Jag delar fullkomligt herr Rickard Lindströms uppfattning om att det är önskvärt, att man så intensivt, som det är möjligt, bedriver också en folkbildningsverksamhet bland de inkallade, och det var inte alls däremot jag avsåg att rikta någon anmärkning. Det jag fann betänkligt och beklagligt var, att man ansett sig böra vidtaga mycket betydande inskränkningar av de anslag, som utgått för arbetet bland de icke inkallade, och att en del — och en rätt väsentlig del — av denna verksamhet i stället skulle komma att dirigeras av informationsstyrelsen. Jag vet, att jag inte är ensam om att hysa farhågor för utvecklingen på detta område. Jag kan hänvisa min vän på Göteborgsbänken till en artikel av Hirdman i senaste numret av Folklig kultur, där författaren givit uttryck för farhågor liknande dem jag här fört fram.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av ytterligare medel till luftskyddsanordningar i vissa kungl. slott;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av anslag till kassareserv åt svenska beskickningar i utlandet; samt

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till dels ökade medel till anskaffning och förnyelse av flygmateriel, dels ock täckning av vissa försvarskostnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av krisläget föranledda lönespörsmål jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa av
krisläget för-
anledda löne-
spörsmål
m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 294, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i de hänseenden, som av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet angivits.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft tre i anledning av detsamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 232 av herr *N. Herlitz* och nr 239 av herr *D. Norman* samt inom andra kammaren nr 299 av herr *L. V. Lindén* m. fl.

I motionen I: 232, av herr *Herlitz*, hade framhållits angelägenheten av att statens ingripanden i statstjänstemännens löneförmåner hölle sig inom ramen för det mellan staten och vederbörande tjänstemän bestående rättsförhållandet.

I de likalydande motionerna I: 239, av herr *Norman*, och II: 299, av herr *Lindén* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 294, i vad den avsåge förbud mot att tid, under vilken stats- och kommunanställd lärare vore inkallad till militär tjänstgöring, räknades såsom ferietid.

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 239 och II: 299, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet anfört meddela bestämmelser i de hänseenden, som föredragande departementschefen angivit i statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940;

b) att motionen I: 232, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Till det föreslagna förbudet att låta tid, varunder tjänsteman är inkallad till militär tjänstgöring, räknas såsom semester- eller ferietid ställer sig utskottet däremot mera tveksamt. Såsom i motionerna I: 239 och II: 299 påpekats, kan ett dylikt förbud åtminstone beträffande värnpliktiga tjänstemän, som äro berättigade till ferier, leda till obilliga konsekvenser av sådan art, att de om möjligt böra undvikas. Utskottet anser det vidare kunna ifrågasättas, huruvida det ur statens synpunkt såsom arbetsgivare är ett intresse att hindra tjänstemän, som äga åtnjuta semester å sin civila befattning, att helt eller delvis uttaga denna under tid, då de fullgöra militärtjänst. Å andra sidan har utskottet icke kunnat bortse från den gynnsamma ställning, som stats-tjänstemännen och med dem likställda under rådande förhållanden intaga gentemot stora grupper av övriga medborgare. Utskottet har därför sökt finna en lösning på ifrågavarande spörsmål, som skulle kunna i någon mån tillgodose tjänstemännens intressen utan att sistnämnda synpunkt lämnas obeaktad. Vid dessa överväganden har utskottet funnit rimligt, att semesterberättigade tjänstemän, som så önska, medgivas rätt att under högst 30 dagar av den tid, som motsvarar dem tillkommande semester, uppbära så stor del av sin civila lön, att densamma jämte den militära lönen uppgår till den civila lönen oavkortad, detta givetvis under förutsättning att de avstå från att senare uttaga semester under motsvarande tid. Ett medgivande av samma innebörd torde böra lämnas beträffande de ferieberättigade tjänstemännen under beaktande av att någon möjlighet att senare uttaga ferier som regel icke föreligger. I sak innebär vad utskottet sålunda förordat en komplettering av Kungl. Maj:ts förslag i så måtto, att den s. k. minimiregeln utsträcker att gälla även för värnpliktiga under en tid av högst 30 dagar av dem eljest tillkommande semester eller ferier. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela för ändamålet erforderliga bestämmelser. Med den konstruktion utskottet valt erfordras icke några ändringar i de militära avlöningsbestämmelserna eller därmed förenade utbetalningar, vilket med försvarsberedskapens nuvarande omfattning torde vara av icke oväsentlig betydelse.»

Reservation hade avgivits av herrar *Svensson* i Grönvik och *Hansson* i Rubbestad, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 239 och II: 299, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att med beaktande av vad utskottet i det av reservanternas föreslagna yttrandet anfört meddela bestämmelser i de hänseenden, som föredragande departementschefen angivit i statsrådsprotokollet över finansärenden den 24 maj 1940;

b) att motionen I: 232 — — — (= utskottet) — — — åtgärd föranleda.

I den av reservanternas förordade motiveringen hade det nyss återgivna uttalandet erhållit följande avfattning:

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)

»Det föreslagna förbudet att låta tid, varunder tjänsteman är inkallad till militär tjänstgöring, räknas som semester- eller ferietid innebär en inskränkning i vad som nu gäller. I motionerna nr I: 239 och II: 299 har framhållits, att detta förbud kan leda till obilliga konsekvenser. Utskottet önskar emellertid betona, att den förstärkta försvarsberedskapen ofta föranleder stora ojämnheter i ekonomiskt avseende även inom andra tjänstemannakårer och att de ferieberättigade befattningshavarna, liksom statstjänstemännen i allmänhet, under militärtjänstgöring i allt fall intager en i förhållande till stora grupper av övriga medborgare gynnsam ställning genom att de få behålla större delen av sin lön. Med hänsyn härtill finner utskottet tillräcklig anledning icke föreligga att i detta hänseende frågå Kungl. Maj:ts förslag.»

Herr Norman: Herr talman! Jag har tillåtit mig väcka en motion i anslutning till den föreliggande kungl. propositionen, där jag framställt vissa önskemål rörande en detalj.

Kungl. Maj:t begär bl. a. bemyndigande att få utfärda bestämmelser, som syfta till att statstjänstemän och med dem likställda icke skola kunna uppbära full lön såsom tjänstemän, då de fullgöra militär tjänstgöring av beredskapskaraktär och dylikt, som nu förekommer. De få således icke räkna den tiden såsom semester eller — vilket gäller vissa tjänstemän, särskilt de stats- och kommunalanställda lärarna — såsom ferier. Utskottet har ställt sig tveksamt till frågan om lämpligheten av ett sådant förbud, som Kungl. Maj:t ifrågasätter.

Beträffande lärarpersonalen, såväl den statsanställda som den kommunalanställda, vilken inte har semester utan ferier, framhåller utskottet, att en sådan här bestämmelse kan leda till obilliga konsekvenser av sådan art, att de om möjligt böra undvikas. Vad de semesterberättigade tjänstemännen och deras intressen beträffar har utskottet framhållit, att det kan ifrågasättas, hurvida det ur statens synpunkt såsom arbetsgivare är ett intresse att hindra tjänstemän, som äga åtnjuta semester i sin civila befattning, att helt eller delvis uttaga denna under tid, då de fullgöra militär tjänst. Efter det resonemanget skulle det väl ha legat närmast till hands, att utskottet hade kommit fram till den ståndpunkten, att det icke velat tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning i denna del. Men utskottet har tagit sikte på en mera psykologisk synpunkt i detta avseende.

Utskottet framhåller, att här sitta statstjänstemän och med dem likställda med synnerligen stora förmåner i förhållande till andra medborgargrupper, som också få ställa sina personer till fosterlandets förfogande, och det är helt naturligt, att det ur dessa andra medborgargrupper synpunkt kommer att förefalla egendomligt, att en del medborgare skola ha det så bra ställt, som statstjänstemännen och med dem likställda ha. Resonemanget låter säga sig, och jag förstår, att det är synnerligen lätt att taga ståndpunkt med utgångspunkt ifrån det resonemanget. Man kan också tycka, att det är en ganska oväsentlig minskning i statstjänstemännens och med dem likställdas förmåner, som föreslås. Men jag tror inte, att man i detta fall får underlåta att göra en annan jämförelse, som ligger närmare till hands, nämligen mellan medlemmar av en personalgrupp, som äro inkallade till militärtjänst, å ena sidan och medlemmar av samma personalgrupp, som icke äro inkallade, å den andra.

Jag har bedömt den här frågan närmast ifrån den kårs synpunkt, som jag själv tillhör. Vi ha ju inte någon semesterförmån oss tillerkänd i avlösningsreglementet, utan där stadgas en viss årslön för oss, differentierad efter lästidens längd, och det bestämmes, att för uppbärandet av den lönen är läraren skyldig att fullgöra undervisning under högst 39 veckor. Till yttermera visso

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)
stadgas det, att läraren äger uppbära full lön under ferier. Det är tydligt uttryckt i avlöningsreglementet. Vad beträffar statstjänstemän i allmänhet, som ha semester, ligger den här frågan, efter vad jag förstår, så till, att de enligt Kungl. Maj:ts förslag icke få räkna militärtjänstgöring såsom semestertid, alltså icke uppbära full lön därunder, utan de få vidkännas det vanliga avdrag, som är stadgat. Men de skola icke förlora sin semesterrätt, utan endast få semestern uppskjuten med möjlighet att uttaga den under nästkommande år. Det kan ju innebära en olägenhet för dem, därför att de det följande året kunna få semestern på en för dem olämplig tid. Men det kan nog också vara en fördel för dem. De kunna få en dubbel semester i ett sammanhang ett kommande år, efter vad jag förstår. Det blir väl enligt utskottets förslag möjligt för dessa tjänstemän att välja vilketdera de vilja ha. Men för lärarpersonalen ligger det annorlunda till. Vi kunna inte ta våra ferier på annan tid än då undervisningen är inställd och ha alltså inte denna möjlighet att få ut ferierna i efterhand.

Nu skulle detta, som sagt, inte betyda så mycket, om det inte vore så, att här uppstår en så synnerligen stor skillnad mellan dem, som inte behöva ställa sina personer till förfogande i detta avseende, och dem, som äro inkallade. Vi ha en hel del manliga kamrater, som inte äro inkallade till militärtjänst. Vi ha alla de kvinnliga kamraterna, som på grund av riksdagens beslut i lönehänseende blivit likställda med sina manliga kamrater i princip och skola bli det så småningom även i praktiken. Alla dessa kan ingen myndighet bestämma över på något sätt, när det gäller dispositionen av deras ferier, under förutsättning att inte tjänstepliktslagen tillämpas. De kunna göra vad de vilja. De kunna slå dank, de kunna utnyttja sina ferier för inkomstbringande arbete, och jag tror nog, att det är en hel del, som särskilt tagit sikte på att göra nytta i sommar. Jag känner till kamrater, som ha åtagit sig att sköta om en viss areal av betodlingen. De uppbära då sin fulla lön och därtill den förtjänst, som de ha av sitt arbete. En kamrat vid kanske samma skola, som är inkallad till militärtjänstgöring, skall enligt Kungl. Maj:ts förslag få vidkännas avdrag under hela ferietiden.

Utskottet har sökt finna en medelväg mellan vad Kungl. Maj:t önskar och vad som ur personalgruppernas synpunkt kan vara rättvist och rimligt. Utskottet föreslår sålunda, att beträffande en viss del av ferie- och semestertiden — ett maximum av 30 dagar — skola statstjänstemännen få välja mellan att vid inkallelse antingen räkna den tiden såsom semester — i den mån de ha så lång semester som 30 dagar — och få tillämpad minimiregeln, d. v. s. avdrag på lönen skall göras till så stor del, att återstoden plus vad de uppbära såsom värnpliktiga, eller vilken funktion vederbörande nu ha, skall uppgå till fulla lönen, eller också få fullgöra militärtjänstgöringen under tjänstledighet och ha semester tillgodo nästa år. På lärarkåren, som inte har sina stora förmåner av ledighet begränsade till dessa 30 dagar, skulle tillämpas samma regler. Lärarna skulle alltså under 30 dagar få möjlighet att uppbära så stor del av lönen, att den tillsammans med militärlönen gick upp till den fulla lönen. Men för den återstående ferietiden skulle tillämpas de vanliga regler, som gälla, när man har ledighet för militärtjänst.

Jag har funderat rätt mycket på detta spörsmål och har inte blivit övertygad om att en bestämmelse sådan som den här ifrågasatta står i överensstämmelse med det avtal, som man kan säga, att det allmänna har slutit med dessa tjänstemän i och med att ett visst avlöningsreglemente är godkänt av regering och riksdag och vederbörande tjänstemän ha förklarat sig villiga vara med på tillämpningen av detsamma. Det är visserligen stadgat någonting om att avdrag skall göras på lönen vid fullgörandet av mili-

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)

tärtjänst, och dessa avdragsbestämmelser äro ju oförmånligare än de, som för närvarande tillämpas. Det civila avlöningsreglementet gäller ju i detta fall, alltså beträffande den kommunalanställda lärarpersonalen, som jag tar som exempel, inte i annat avseende än vad beträffar lönebeloppen. Jag skulle tro, att det bl. a. var just detta, som medverkade till att med riksdagens medgivande i höstas utfärdades bestämmelser, varigenom avdragsreglerna nu äro förmånligare än vad som stadgas i avlöningsreglementet. Men jag har fäst mig vid ordalydelsen i avlöningsreglementet, där det heter, att avdrag skall ske, när läraren fått ledighet från sin befattning. Jag kan inte förstå, att det kan vara fråga om att bevilja en värnpliktig lärare ledighet från hans lärartjänst under ferierna. Jag har mig inte bekant, att någon skolstyrelse har ifrågasatt, att så skulle ske, utan ledighet beviljas för en termin eller för så stor del av terminen, som behövs, under det att ferierna räknas ligga alldeles utanför detta. Visserligen är det så, att om man är sjukledig under två på varandra följande terminer, skall sjukledigheten räknas även under ferierna, men då ligger det ju litet annorlunda till. Jag tror, att det skulle vara synnerligen önskvärt, att Kungl. Maj:t funderade på det här spörsmålet ännu en gång.

Nu fattar jag den ifrågavarande fullmakten så, att Kungl. Maj:t har möjlighet att utfärda de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpliga, som ligga inom fullmaktens ram, men att Kungl. Maj:t inte nödvändigtvis måste hålla sig till det maximum, som fullmakten stadgar. Då denna fråga synes böra ytterligare övervägas både ur skälighets- och lämplighetssynpunkt och kanske också ur rent juridisk synpunkt, vågar jag måhända ställa mina förhoppningar till Kungl. Maj:t i detta avseende. Andra kammaren har bifallit utskottets utlåtande. Jag hade eljest tänkt mig, att man möjligen skulle kunna så att säga få en överenskommelse till stånd genom att stryka vad utskottet säger om begränsningen till högst 30 dagar och endast tala om att minimiregeln skall gälla, i den mån en tjänsteman räknar den tid han fullgör militärtjänst såsom ledighetstid. Då skulle inte den olikhet, som nu faktiskt kommer att föreligga mellan statstjänstemännen i allmänhet och de statsanställda och kommunalanställda lärargrupperna, kvarstå. Hade frågan legat så till, att man skulle kunnat komma fram till en lösning på det sättet, att man inte stadgade någon begränsning för tillämpningen av minimiregeln, så skulle jag närmast ha varit böjd för att ställa ett yrkande i kammaren i detta avseende. Jag har inte gett upp alla förhoppningar om att man skall kunna komma fram till en sådan kompromiss. Skulle första kammaren här vilja gå ett steg längre än statsutskottet och avstyrka Kungl. Maj:ts förslag i denna del, så skulle det väl ligga närmast till hands att få en sammanjämkning just på de här av mig skisserade linjerna.

För att om möjligt nå det resultatet, tillåter jag mig nu, herr talman, att yrka följande ändring i utskottets motivering. Ungefär mitt i sista stycket på sid. 10 börjar en mening så: »Å andra sidan har utskottet icke kunnat bortse från...». Jag hemställer, att den meningen och vad som sedan återstår av hela detta stycke måtte utgå och ersättas med följande mening: »Utskottet avstyrker därför Kungl. Maj:ts förslag i denna del.»

Herr Pauli: Herr talman! Det torde vara bekant för ganska många ledamöter av denna kammare och inte minst för den siste ärade talaren, att det förslag, som här föreligger från statsutskottets sida, icke är så att säga ett ytterlighetsförslag, som lämpligen bör göras till föremål för sammanjämkningar med det beslut som andra kammaren har fattat, utan det är resultatet av en redan inom utskottet efter mycket arbete åstadkommen kompromiss mel-

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)
lan olika ståndpunkter. Inom utskottet fanns det talesmän såväl för propositionen i oförändrat skick som för de av herr Norman och andra framlagda motionerna.

Det har ingalunda saknats förståelse i statsutskottet för de huvudsynpunkter, som dessa motioner ha anlagt på denna fråga. Vi ha haft fullt klart för oss skillnaden mellan ferieberättigade tjänstemän och semesterberättigade, det vill säga det förhållandet, att de semesterberättigade, även om de skulle ha militärtjänstgöring, då deras semester eljest skulle infallit, äga möjlighet att ta igen sin semester senare, medan denna möjlighet däremot saknas för de ferieberättigade. Vi ha också haft klart för oss, att det kan kännas något bittert för de ferieberättigade tjänstemän, som äro inkallade, att se, hur deras kolleger, som äro kronvrak eller som äro av det icke stridbara könet, få njuta såväl sin fulla ferie som sin fulla avlöning. Det är just därför att utskottet har tagit hänsyn till dessa synpunkter, som utskottet här har velat i viss utsträckning tillmötesgå motionärerna.

Att vi skulle kunna bifalla det förslag, som herr Norman nu skisserade, torde han själv inse är tämligen uteslutet. Det skulle i praktiken innebära accepterande av motionernas yrkande i nästan full utsträckning, och att kalla det för en kompromiss är väl en ganska underlig användning av det ordet. Jag vill inte gent emot herr Normans yrkande trycka på den synpunkt, som vi annars så här i riksdagens nästan tolfte timme gärna bruka beakta, nämligen att det är mycket olämpligt att kamrarna nu fatta skiljaktiga beslut, som föranleda sammanjämkningar. Vad som här förestavar mitt ståndpunktstagande är inte alls detta, utan de rent sakliga hänsyn, som redan i utskottet ha ställts mot varandra och som ha resulterat i den överenskommelse, som föreligger i utskottets hemställan.

Jag tror, att även om denna kompromiss inte till fullo tillfredsställer de kategorier det här är fråga om, så ha de dock härvidlag kunnat konstatera ett ganska långt tillmötesgående. Denna kompromiss har dessutom, det ha vi kunnat förvissa oss om, fått stöd även av statsrådet och chefen för finansdepartementet. Det förefinnes alltså inte några tekniska betänkligheter mot att acceptera denna anordning. Slutligen vill jag också påminna om att utskottet i fortsättningen av sitt yttrande föreslagit en tidsbegränsning för den här lämnade fullmakten av ett år för varje gång.

Med hänvisning till vad jag nu har sagt tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wagnsson: Herr talman! Den förevarande propositionen avser ju att lämna mycket vittgående befogenheter till Kungl. Maj:t. Det är därför naturligt, om dess avlämnande till riksdagen inom tjänstemannavärlden väckt mycket starka betänkligheter, inte minst med hänsyn till att finansministern inte före propositionens avgivande trätt i någon förbindelse med tjänstemannaorganisationerna. Sedan emellertid statsrådet och chefen för finansdepartementet i andra kammaren avgivit en förklaring, som innebär, vad man naturligtvis på förhand också kunnat räkna med, nämligen att dessa bestämmelser inte skola träda i funktion annat än då ett hårt finansiellt läge gör det ofrånkomligt, samt att dessa bestämmelser inte heller skola tillämpas utan att tjänstemännen fått tillfälle samråda med finansministern om det då inträdda läget, så har denna oro helt säkert väsentligen dämpats. Med det tillägg, som utskottet i sitt förslag har gjort, varigenom fullmakten tidsbegränsas, så att riksdagen senare får tillfälle att ta frågan under förnyad omprövning, bortfalla också de farhågor, som jag från början hyste med hänsyn till det framlagda förslaget.

Beträffande den detalj i detta förslag, som herr Norman har berört, vill

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)

jag till sist säga ett par ord. Jag vill då som min personliga mening deklarerera, att jag i princip helt ansluter mig till de synpunkter, som herr Norman har lagt fram. Jag har mig emellertid bekant, och det har även den föregående ärade talaren här sagt, att det föreliggande utskottsförslaget utgör en kompromiss mellan den ståndpunkt, som herr Norman här företrätt, och den motsatta uppfattning, som företrädes i Kungl. Maj:ts proposition, samt att man, därest inte denna kompromiss träffats, haft anledning att befara ett riksdagsbeslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Under sådana förhållanden anser jag mig inte kunna stödja det av herr Norman här framställda yrkandet, utan ber att få ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Utöver vad herr Pauli yttrat vill jag bara tillägga, att trots den ingående behandlingen i statsutskottet av denna sak och trots alla kompromissförsök, som till sist lyckades, ha två av statsutskottets ledamöter dock inte funnit sig tillfreds, utan ha som framgår av utlåtandet avgivit en reservation, där de yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill säga till herr Norman, som ju företräder en stor kår, att denna kår även vid detta tillfälle blivit välvilligt behandlad av statsutskottet, och jag hoppas att riksdagen kommer att följa statsutskottet. Ville man dra upp en stor diskussion på den här punkten, skulle man kunna hålla på ganska länge och jämföra yrkeskår med yrkeskår. Men jag skall inte göra detta.

Jag vill till sist bara säga, att därest herr Norman vidhåller det yrkande, som han här har ställt, kommer jag, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson, Oscar: Ja, jag tillhör statsutskottets majoritet, då jag gått med på den kompromiss i statsutskottet, om vilken här talats, och min uppfattning är, att kompromisser skola hållas av dem, som göra dem.

Det väckte min förstämning, att herr David Norman, som dock mycket väl vet, hur saken legat till, har tagit upp denna debatt. Den kan sätta i fara det resultat, till vilket vi ha kommit i statsutskottet genom kompromiss.

Jag förstår lika väl som herr Norman, att de inkallade lärarna finna det orimligt, att de i vidrigt fall under två månader, just för att de ha inkallats, också skola betala kontant med B-avdraget av sin lön. De skäl, som från motståndarhåll, d. v. s. från reservanternas håll, här ha framlagts, anser jag lika litet som herr Norman bärande. Men det är väl alldeles tydligt, att då lärarna genom statsutskottets förslag få bibehålla sina avlöningsförmåner upp till deras nuvarande nivå enligt den så kallade minimiregeln, så är det bättre än att de förlora den utsikten även för den månad det här är fråga om.

Nu skulle man ju kunna ställa sig på den ståndpunkten, att de lärare, som inkallats, skulle vilja demonstrera mot ett sådant tillvägagångssätt genom sina representanter, där de kunna demonstrera. Jag skulle nog också kunna förstå den synpunkten, men jag tror inte det är i överensstämmelse med lärarkårens intressen att göra på det sättet. Jag tror inte, att de lärare, det här är fråga om, ha råd till sådana demonstrationer, som herr David Norman nu ställer i utsikt.

Det är därför, herr talman, som jag, med allt erkännande av den principiella ståndpunkt herr David Norman intar, ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Norman: Herr talman! Jag tillåter mig att på det bestämdaste protestera mot uttalandet att jag här ställt i utsikt några demonstrationer på

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)
något sätt ifrån den lärarkår, som det här är fråga om. Den stenografiska utskriften skall säkerligen visa, att så inte varit fallet.

Överhuvud taget är jag inte alls lagd för att föra talan för några extrema gruppintressen, utan tvärtom. Jag kan därför villigt erkänna, herr Ström, att lärarkåren som helhet betraktad blivit mycket välvilligt behandlad av riksdagen vid olika tillfällen, och inte minst när det blev medgivet, att vi skulle få så förmånliga avdragsregler vid militärtjänstgöring, som nu är stadgat. Men det är inte alls från den synpunkten, som jag resonerar i denna sak, att kåren skulle vara misshandlad eller någonting sådant. Vad jag reagerar mot, och måste reagera mot, är det förhållande inom kåren inbördes, som kommer att uppstå.

Jag skulle därför mycket väl kunna säga i detta fall: »Giv åt Stål en penning även, eller tag ock min!» Vill Sveriges riksdag i dagens situation lägga på Sveriges lärarkår som sådan bördor av olika slag, men som lika få bäras av kåren, då skall jag inte protestera. Men den ojämnhet och olikställighet, som här inträder, kommer att väcka misstämning hos vederbörande, som bli utsatta för dem, och hos oss andra också. Däremot har jag inte alls velat påstå, att Kungl. Maj:t och utskottet här skulle syfta till att pressa lärarkåren särskilt hårt. Det är i fråga om det inbördes förhållandet mellan kårens olika medlemmar, som det här kommer att skapas en ojämnhet, och mot detta har jag vänt mig, herr talman. Jag har inte gjort några jämförelser med andra medborgargrupper, inte heller med statstjänstemännen i annan mån än att jag påpekat, att dessa bestämmelser på grund av vad som är stadgat om ferie och semester komma att verka ogynnsammare för lärarpersonalen än för statstjänstemännen.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag har ingenting att säga i den fråga, som mest upptagit debatten, och jag skall endast säga några ord i anslutning till den motion, som jag har tillåtit mig att väcka i anledning av den kungl. propositionen.

Motionen gick ut på ett understrykande, starkare än vad som skett i propositionen, av att mellan staten och tjänstemännen består ett rättsförhållande, som staten icke har i sin makt att bryta. Jag ville betona, att det inte kan gå an, att staten behandlar sina förpliktelser mot tjänstemännen ur andra synpunkter och med större lättsinne än vilken som helst privat arbetsgivare skulle kunna tillåta sig med avseende å sina kontraktsenliga förbindelser. Jag är glad över att kunna konstatera, att utskottet i en del fall beaktat mina synpunkter, men det är på en punkt, där utskottet bestämt opponerat sig emot dem, och därom vill jag säga ett par ord.

Det gäller statstjänstemäns rätt till semester, som är reglerad i civila avlöningsreglementets elfte paragraf. Denna paragraf hör till de bestämmelser i vilka ingen ändring kan äga rum utan vederbörande tjänstemans samtycke. Bestämmelsen går därpå ut, att tjänsteman har rätt till semester för kalenderår. Men, heter det vidare, »har på grund av tjänstgöringsförhållandena full semester icke kunnat beredas tjänsteman före kalenderårets utgång, äger han utfå felande antal semesterdagar under första kvartalet nästpåföljande år».

Denna bestämmelse kan, såvitt jag förstår, alldeles icke läsas på annat sätt än att tjänsteman, om det inte varit möjligt att ge honom semester under kalenderåret, har en ovillkorlig rätt att få ut det resterande under det åsyftade första kvartalet. Vad utskottet yttrat synes innebära ett förnekande av denna tolkning, och det är därför, herr talman, som jag här inför kammaren velat hävda den.

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Wigforss:** Herr talman! Jag skall inte yttra någonting om de frågor, som herr Wagnsson väckte. Jag har redan i andra kammaren förklarat, att det, för den händelse mycket extrema åtgärder skulle behöva tillgripas, är både naturligt och i praktiken nödvändigt att överläggningar komma att äga rum med representanter för tjänstemännen.

Jag begärde ordet endast för att tillfoga, att det är riktigt som herr Pauli nämnde, nämligen att den kompromiss, som gjorts i statsutskottet, har jag uttalat mitt gillande av. Det är inte därför att jag ej fortfarande skulle mena, att vad Kungl. Maj:t föreslagit måhända berett större möjligheter att komma till rätta med vissa ting. Men jag förstår den, låt mig säga psykologiska inställning, som en del av lärarna har i detta fall, och jag har därför ansett det vara skäl att på den punkten gå till mötes. Men då hade jag verkligen väntat, att det inte skulle bli någon strid om den saken. Och skall det i denna kammare bli en strid mellan motionerna och andra linjer, är det klart, att jag måste hålla fast vid Kungl. Maj:ts förslag och sålunda be, att denna kammare måtte bifalla vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr **Ström, Torsten:** Herr talman! Då herr Norman inte har tagit tillbaka sitt yrkande, utan fortfarande håller fast vid detsamma, hemställer jag, herr talman, om bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, d. v. s. bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herrar *Friggeråker* och *Dahlström*.

Herr **Olsson, Oscar:** Herr talman! Jag är mycket ledsen över den utveckling saken här har tagit, men det ser ju nu ut, som om det inte vore någon möjlighet att komma undan den strid, som väckts genom vad jag tog mig friheten att — kanske något orättfärdigt — kalla för en demonstration från herr Normans sida. Jag menade med det uttrycket endast, att det yrkande, som han framställde, inte skulle verka på annat sätt än som en demonstration, ehuru jag ju inte trodde, att det skulle bli så farliga verkningar med anledning av den.

Jag skulle dock vilja med anledning av herr Ströms yrkande och de instämmanden, som detta yrkande fick, vilja hemställa till kammarens ledamöter att följa statsutskottet. Det är ju ingen större risk för att yrkandet om bifall till motionen skall samla majoritet, men då blir det, måste jag säga, ändå närmast en sorts desperationsåtgärd att för all säkerhets skull rösta emot den kompromiss, som statsutskottet gått in på.

Jag ber således att kammarens ledamöter ville taga denna sak med en smula större lugn, än vad som utmärkt denna debatt ifrån ömse håll, och följa statsutskottet i den gjorda kompromissen.

Herr **Norman:** Herr talman! Med anledning av vad som förekommit anser jag mig böra förklara, att jag inte resonerat med några statsutskottsledamöter i denna sak annat än i förbigående. Jag har därav inte kunnat få den uppfattningen, att här har skett en kompromiss, och framför allt har jag aldrig fått den tanken, att motionärerna skulle stå bakom denna kompromiss. Skulle jag ha varit med om något resonemang i den vägen, vill jag tro, att kammarens ledamöter känna mig så pass väl, att de förstå, att jag då inte skulle ha sökt riva upp densamma.

Syftemålet med mitt yrkande var att om möjligt få fram en bättre kompromiss än den som nu föreligger och vilken, efter vad jag kan förstå, inte skulle medföra några större medgivanden åt någon särskild grupp av tjänstemän.

Ang. vissa av krisläget föranledda lönespörsmål m. m. (Forts.)

Man skulle komma fram till att minimiregeln skulle tillämpas över hela linjen och inom den tid, som det för vederbörande tjänsteman gäller. En sådan kompromiss hade, och det sade jag också i mitt första anförande, bort ligga inom räckhåll i utskottet vid ett närmare resonemang om saken. Jag kan inte förstå, varför man gjort denna begränsning med de högst trettio dagarna.

Jag har velat säga detta, men jag känner mig naturligtvis förhindrad att taga tillbaka mitt yrkande, något som ju skulle innebära, att jag på något sätt skulle visa, att kammarens ståndpunktstagande skulle föranleda mig att frångå min uppfattning i själva saken. Begära kammarens ledamöter, att jag skulle handla på det sättet?

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall endast be att få upplysa herr Norman om att jag stred för den linje, som han ville komma till, i statsutskottet. Men den linjen fick tagas tillbaka just för kompromissen. Således har den linjen varit föremål för statsutskottets prövning, innan kompromissen träffades, och det kan kanske göra det lättare för herr Norman att överväga möjligheten att taga tillbaka sitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Norman*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, att den del därav, som å sid. 10 i det tryckta utlåtandet började med orden »Å andra sidan» och å sid. 11 slutade med orden »icke oväsentlig betydelse», skulle utbytas mot följande: »Utskottet avstyrker därför Kungl. Maj:ts förslag i denna del.»

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1940/41.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Föredrogs statsutskottets utlåtanden:

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40; och nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1940/41.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets memorial nr 2, angående arvode åt av sammansatt stats- och första lagutskott anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 48, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk i fråga om viss ändring av avlöningsreglementet för riksdagens verk, m. m.;

nr 49, med förslag till ändrad lydelse av § 10 instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 50, angående avlöningsförhållandena för den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen under återstående tid av 1940 års riksdag.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 47, angående ersättning åt extra hovrättsfiskalen Sven Edling, vilken inom andra lagutskottet biträdd vid behandlingen av visst ärende, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Herr Lindhagen erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Sveriges riksdag förpuppas i detta ögonblick utan utsikter i en epok av stora makters inbördes totala blodskamp om sina nationella livsrum ute bland världsdelarna.

Lejonparten av 1940 års svenska riksmöte har mångsidigt ägnats åt försvarret efter förmåga mot stormaktskrigens eventuella breddande ut över våra gränser. *Fredens idé* har varit askungen i våra bemödanden. Den har fått nöja sig tillsvidare med vår avsaknad av egen kallelse till påminnelser ute i den totala världen om vårt värnande även av dess, av menige folket i alla länder drömda *mellanfolkliga rättsordning*. Ansatser därtill både i stort och smått ha åtminstone tills vidare avvisats av Sveriges utrikespolitiska representationer i regering och riksdag.

Även vår *civila rättsordnings* bristfälliga värn för de gömda och glömda ute i landet skrinlägges i väsentliga delar. Min erfarenhet från domstolarna i alla instanser och som privat anlita kostnadsfri rättshjälp har avslöjat för mig, hurusom betryckta, fattiga människors möjligheter att genom funktionalismens och partiväsendets labyrinter nå fram ens till underdomstolarna, är i mångt och mycket en chimär.

Den av vår högjuridik tillämnade nya »*plutokratiska*» *rättegångsordning*, såsom jag nödgats kalla den, äventyrar att ytterligare skärpa detta missförhållande. En majoritet i denna kammare gav en påminnelse därom, då den under principdebatten 1934 på mitt förslag sköt en bräsck i de tillämnade nya idéerna.

Från denna allmänna *rättegångsordning* är vidare undantagen medborgares kamp mot det tillåtna *psykiatriska rättegångsväsendet* för ett instanslöst dömmande över vår viktigaste ägodel eller vår själ, som minst av allt bör oss fråntagas *rättegångslöst* utan besvärslöst till högre instans. Åtalade och villkorligt frigivna i denna livsfråga för individen ha till och med av den tämligen privat organiserade sinnessjuknämnden nyligen fråntagits till och med rätten till juridisk rättshjälp.

På sagda skäl tillåter jag mig hemställa om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande frågor till besvarande någon gång, eventuellt efter riksdagens förpuppning:

Anhållan att få framställa interpellation ang. svensk uppfordran till vakt hållning om fredens idé m. m.

Anhållan att få framställa interpellation ang. svensk uppfordran till vakthållning om fredens idé m. m. (Forts.)

1) Kan det förväntas, att svenska regeringen, uppfordrad av världslägets barbari, vill i samverkan med riksdagen besjåla Sverige med att, vid sidan av våra upprustningar, gå fram i världen ensamt eller jämte andra länder med uppfordran till vakthållning om fredens idé och den *internationella rättsordningens tillkomst*?

2) Kan det förväntas, att även *Sveriges egen jordfrågas lagvägar* stödjas av regeringen på sätt i andra lagutskottets utlåtande nr 46 i motiven vid årets riksdag förutsatts såsom självfallet?

3) Kan det förväntas, att en ny *rättegångsordning* snarligen påskyndas och även får ett sådant innehåll, att den bereder menige man och de fattiga i landet den rättshjälp, som de nu trots allt måste undvara både i domstolarna och hos justitieombudsmannen?

4) Kan det förväntas, att regeringen, såsom även riksdagen i skrivelse år 1939 påminde, omorganiserar den *speciella psykiatriska rättsordningen* vid sidan av domstolarna även så att den omgärdas av ett domstolsväsende med besvärsmålsrätt och rättshjälp såsom i de allmänna rättegångarna?

Herr talmannen hemställde nu, huruvida kammaren medgäve, att ifrågavarande spørsmål finge framställas; och förklarade herr talmannen sig anse denna fråga vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller herr Lindhagens ifrågavarande anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa vissa spørsmål, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda anhållan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 47, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1940/41 m. m.; och

nr 48, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller jag vördsamt om befrielse från riksdagsgöromålen fr. o. m. den 17 t. o. m. den 30 juni 1940.

Stockholm den 15 juni 1940.

Bertil Ohlin.

Professor *B. Ohlin* är på grund av ögonsjukdom förhindrad att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. den 17—30 juni d. å.

Stockholm den 15 juni 1940.

K. G. Ploman,
leg. läk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.40 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.
